

Наумова М.О.

*к.е.н., асистент кафедри економічної кібернетики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Naumova Mariia

*Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3670-0231>*

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

PRIORITIES FOR DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Анотація. У статті запропоновано комплексний підхід до реалізації пріоритетних завдань і напрямів активізації соціального підприємництва (далі – СП) в Україні з використанням розробленого механізму, особливостями якого є: системне поєднання його нормативно-правового, фінансово-економічного, науково-кадрового, організаційного й інформаційного забезпечення; обґрунтування концептуальних основ формування такого механізму – його мети, завдань та принципів побудови; виділення основних напрямів функціонування, зокрема запровадження державного реєстру суб'єктів СП для надання їм цільової підтримки, реалізація державної фінансової й освітньої підтримки СП (проведення освітніх заходів і програм із навчання соціальних підприємців), створення регіональних центрів розвитку СП, наукових центрів при університетах, Асоціації соціальних підприємців України та Інтернет-платформи СП.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальне підприємство, якість життя населення, зайнятість, механізм активізації соціального підприємництва.

Постановка проблеми. Аналіз стану соціального підприємництва (далі – СП) в Україні засвідчив нестачу важливих формальних передумов для активізації його успішного розвитку: не прийнято відповідні закони й численні підзаконні акти про державну підтримку СП, не створено необхідної інфраструктури в особі державних агентств і фондів, асоціацій соціальних підприємців.

Можна констатувати, що СП в Україні нині розвивається без спеціального правового регулювання, виключно завдяки ініціативам активних громадян, підтримці недержавних фондів. Розвиток СП в Україні може істотно пом'якшити наслідки та проблеми соціально-економічного розвитку суспільства і суттєво послабити проблеми зайнятості осіб, які з різних причин не є конкурентоспроможними на ринку праці.

Сьогодні в Україні є низка невирішених соціальних проблем і невикористаних ресурсів у суспільстві. Ми впевнені, що СП завдяки своїм можливостям розробить і впровадить нові потужні ідеї й інструменти для вирішення цих проблем. Звісно, ці ідеї можуть зазнати невдачі, але якщо соціальним підприємцям вдасться втілити їх у життя, це матиме могутній позитивний вплив на суспільство. Оптимізм має вирішальне значення для будь-яких вагомих соціальних змін. Соціальні підприємці – завзяті оптимісти, які виявляють силу й мужність у своїх переконаннях і не просто впевнені, що життя населення поліпшиться, а й уживають заходів щодо перетворення задуму на реальність. Шлях до соціальних змін є важким, із низкою перешкод і численних перемог, тому держава й суспільство повинні цінувати щоденну роботу вітчизняних соціальних підприємців, заохочувати і стимулювати ділову ініціативу соціально відповідальних громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щороку все більше уваги українські вчені-економісти приділяють теоретичним основам СП, виявленню перешкод його розвитку та пошуку шляхів їх усунення.

Ю.М. Заволока, М.В. Сідненко та А.В. Івко пропонують оптимальні шляхи подолання проблеми недостатнього розвитку СП через здійснення заходів, пов'язаних із внесенням законопроекту про соціальне підприємництво на розгляд Верховної Ради України, «...встановлення особливого режиму оподаткування для суб'єктів соціального підприємництва» [1]. Ця позиція підтримується Л.В. Лукашовою та доповнюється таким: «...розробка дієвого механізму державного регулювання та підтримки національного соціального підприємництва; підвищення рівня поінформованості суспільства щодо проблем та перспектив розвитку соціального підприємництва; стимулювання участі суб'єктів господарської діяльності в міжнародних та національних програмах розвитку соціального підприємництва» [2, с. 185]. І.Я. Ткачук та Х.-І.В. Євчук висунули ідею щодо розроблення урядом комплексної та всеосяжної «...національної стратегії створення соціального підприємництва, яка б координувала зусилля всіх зацікавлених сторін, підприємців, громадських організації та донорських структур» [3, с. 61].

В. Галуцько, М.О. Голуб, А. Іванишук, О.О. Кожемяченко, Т. Попович, О.С. Солосіч вважають, що забезпечення сприятливих умов для прискореного розвитку СП, підтримка його як із боку громадськості, так і держави (створення профільного законодавства, юридичне визначення організаційно-правових форм соціальних підприємств, надання податкових пільг та субсидій) дадуть йому змогу динамічно розвиватися [4; 5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що серед запропонованих, українськими вченими рекомендацій щодо подальшого розвитку СП в Україні виділяються лише декілька пріоритетних подібних напрямів і заходів без їх деталізації. На наше переконання, цього недостатньо для подолання проблем, що пере-

шкоджають прогресивному його розвитку, отже, перелік напрямів потребує розширення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування пріоритетних напрямів активізації СП в Україні з використанням розробленого механізму.

Виклад основного матеріалу. Нами запропоновано комплексний підхід до реалізації пріоритетних завдань і напрямів активізації СП в Україні з використанням розробленого механізму (рис. 1) для збільшення чисельності соціальних підприємців, які забезпечують екологічний і соціальний вплив на населення та місцевість задля підвищення якості життя за допомогою своїх новаторських підходів, водночас отримуючи й економічну віддачу. Розглянемо детально кожен елемент запропонованого механізму активізації СП в Україні в контексті підвищення якості життя населення.

Зважаючи на відсутність єдиного міжнародного визначення СП, вважаємо, що кожна країна повинна розробити свою власну правову базу, яка буде враховувати передову практику і критерії відбору.

Для активізації СП в Україні важливе розроблення нормативно-правових актів, спрямованих на його чітку ідентифікацію (закріплення терміна «СП», визначення умов та способів його державної підтримки), що передусім створить можливості законної підтримки соціальних підприємців і популяризуватимуть цей напрям діяльності серед підприємців.

Питання стосовно основних критеріїв віднесення підприємства до соціальних донині є дискусійним, однак ми стверджуємо, що двома основними характеристиками соціального підприємства є:

- 1) соціальна мета або місія, орієнтована на вирішення соціальних проблем і підвищення якості життя населення;
- 2) підприємницький характер: діяльність, що приносить дохід і побудована на основі бізнес-технологій.

Нами також запропоновано такі критерії оцінки належності підприємств до соціальних:

1. Діяльність підприємства повинна бути спрямована на вирішення конкретних соціальних або екологічних проблем, що

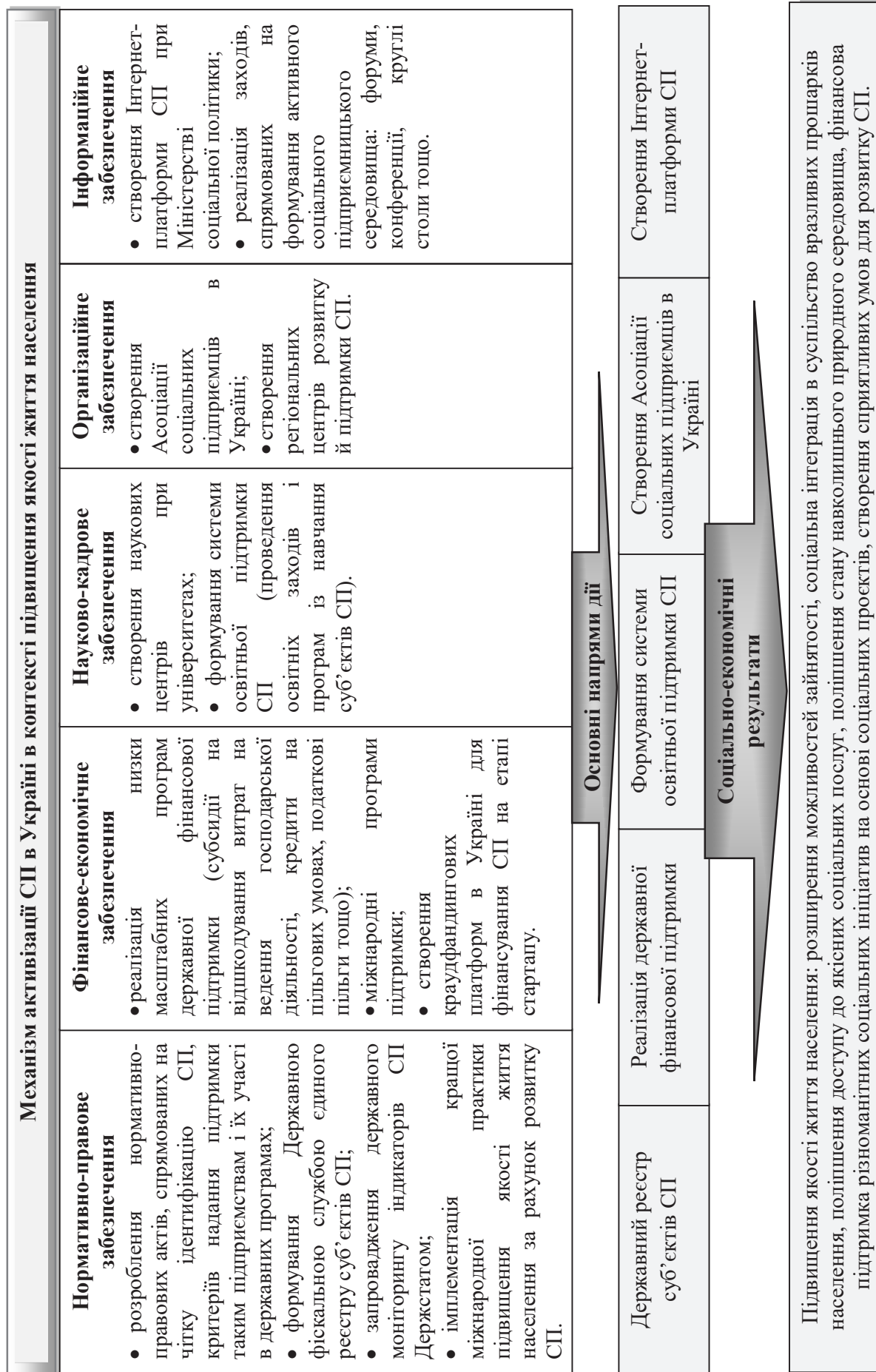

Рис. 1. Механізм активізації СП в Україні в контексті підвищення якості життя населення

Джерело: побудовано автором

зазначено в місії й цілях та закріплено в офіційних документах підприємства.

2. Юридична особа або фізична особа-підприємець, яка забезпечує зайнятість щонайменше для 50% своїх найманих працівників, які відносяться до соціально вразливих категорій населення.

Г. Міщук і Р. Пилипчук у своєму дослідженні визначили на основі проаналізованого досвіду ЄС мінімальні межі ознак ідентифікації соціальних підприємств в Європі, які не викликають сумнівів у їхній соціальній місії: зайнятість – не менше 30% представників уразливих категорій населення у штаті підприємства та спрямування не менше 50% прибутку на соціальні цілі [6, с. 163].

3. Понад 80% доходів підприємство повинно отримувати від продажу товарів або послуг, тобто має працювати на основі самоопукності.

4. Не менше 70% прибутку соціального підприємства має спрямовуватися на соціальні/екологічні цілі, для реалізації яких і створювалося підприємство. Визначена частина прибутку соціального підприємства повинна витрачатися на його розвиток і соціально-підприємницьку діяльність.

Уряд повинен затвердити порядок ведення Реєстру соціальних підприємств, включення та виключення з нього. Реєстр соціальних підприємств буде автоматизованою системою збору, накопичення та обробки даних про них. Пропонуємо, щоб створення і ведення Реєстру здійснювалося Державною фіскальною службою. До Реєстру включатимуться соціальні підприємства, які будуть відповідати критеріям, що зазначені у розроблених нормативно-правових актах, спрямованих на чітку ідентифікацію СП.

Реєстр має вестися з метою забезпечення:

- дотримання єдиних принципів ідентифікації соціальних підприємств, а також ведення їх обліку контролюючими органами;
- контролюючих органів відомостями, що містяться в Реєстрі, для здійснення контролю над ними;
- статистичного аналізу.

Включення соціального підприємства до Реєстру здійснюватиме контролюючий орган, коли підприємство створене та зареє-

строване в порядку, визначеному законом, що регулюватиме соціальне підприємництво.

Для забезпечення можливості динамічних досліджень і міждержавних зіставлень стану СП в Україні вченим-економістам та експертам необхідно розробити єдину систему основних кількісних та якісних показників, що характеризували б усі аспекти соціальної підприємницької діяльності. Уповноваженою щодо збирання даних для складання офіційної статистичної інформації повинна бути Державна служба статистики України.

У створенні достовірних статистичних баз даних щодо стану соціального підприємництва в Україні зацікавлені не тільки науковці, експерти, діючі соціальні підприємці, органи державного управління, а й значна частина населення, яка потребує джерел інформації для оцінки перспектив власного соціального бізнесу, плануючи його започаткувати.

Для створення культури СП в Україні потрібен час, бо соціальні підприємницькі прагнення поки що не до кінця зрозумілі або не користуються повагою з боку населення. Перший крок у цій справі – пошук того, що рухає соціальних підприємців уперед, і визначення ресурсів, необхідних для досягнення успіху.

Навчально-виховне середовище та культурний простір виступають головною умовою створення успішних соціальних підприємств:

1. Середні загальноосвітні школи повинні мати можливість навчати своїх учнів СП і сприяти формуванню культури соціальної відповідальності. Переважно це зміни державного рівня, що охоплюють Міністерство освіти і науки, освітні організації для просування навчальних програм із СП. Викладачі можуть інтерактивно посилити ці програми за допомогою, наприклад, створення творчих змагань, в яких учні представляють соціальні ініціативи групі експертів, серед яких є успішні підприємці та інвестори.

2. На рівні вищої освіти потрібно передати якомога більшій чисельності студентів бажання, знання, вміння й навички для започаткування добродійної справи. Із цією метою університети повинні розробляти робочі навчальні *програми* з дисципліни «Соціальне підприємництво», що охоплюватимуть

такі теми: соціальні інновації та соціальне підприємництво; законодавство про соціальне підприємництво; соціальне проектування; державні програми підтримки СП; бізнес-планування у сфері СП; комунікації і робота із цільовою аудиторією; фандрайзинг і краудсорсинг; маркетингова стратегія соціального проєкту й організація роботи із засобами масової інформації; участь у державних закупівлях (для початківців/для досвідчених); відкриття власної справи, реєстрація юридичної особи; юридично-правові аспекти ведення соціальної підприємницької діяльності; бухгалтерський і податковий облік; управлінський менеджмент; управління персоналом; залучення фінансування в бізнес; діловий і мовний етикет/мистецтво переконувати; особливості переговорного процесу з партнерами зі східноєвропейських країн; ведення бізнесу за кордоном.

Навчальні курси можуть включати в себе невеликі спеціалізовані семінари, де студенти будуть тісно співпрацювати з викладачем щодо створення бізнес-плану, який у кінці навчання буде представлений на розгляд інвесторам або венчурним компаніям для можливого фінансування.

Навіть ті студенти, які не прагнуть здобувати освіту у сфері СП, можуть отримати вигоду від навчальних або дистанційних курсів. Маючи це на увазі, вищі навчальні заклади могли б розглянути можливість увести вибіркові навчальні дисципліни для різних спеціальностей, пов'язані із соціальною підприємницькою діяльністю, для всебічного розвитку студентів та їх соціальної активності. За межами аудиторій університети могли б підтримувати підприємницькі клуби, в яких викладачі, керівники бізнесу або підприємці навчають і презентують свої ідеї.

Підготовка фахівців за навчальним курсом СП у вищих навчальних закладах сприятиме:

- формуванню у слухачів систематизованого уявлення про основи раціональної організації діяльності у сфері соціального бізнесу, що має допомогти успішному початку професійної кар'єри і забезпечити перспективу подальшого успішного кар'єрного просування;
- розвитку особистісних факторів, таких як підприємництво, ініціативність, здатність

ризикувати, приймати самостійні управлінські та організаційні рішення.

У Європі перший курс із соціального підприємництва був прочитаний у Швейцарії, в Університеті Женеви (University of Geneva), в 2003 р. спільно М. Мартіном і П. Хартіганом. Сьогодні за кордоном програми навчання СП користуються все більш широким попитом, їх викладають у 35 країнах світу понад 250 професорів [7]. У США дисципліна «Соціальне підприємництво» увійшла в програми приблизно 30 бізнес-шкіл [8, с. 48] і багатьох університетів.

Помітний вплив на просування СП в Україні справить започаткований на бакалаврській програмі Школи соціальної роботи НаУКМА курс «Соціальне підприємництво» [9], що дасть можливість популяризувати СП як у студентському середовищі, так і в суспільстві.

У 2015 р. у Берліні була створена Школа соціального підприємництва та інновацій за підтримки Міністерства іноземних справ Німеччини [10], у межах якої проведено Осінню школу в Берліні та семінари з основ СП у 13 містах Білорусії, України та Росії. Після проходження програми додаткової освіти було відібрано найбільш перспективні стартапи для їх подальшої акселерації та залучення інвестицій.

В Україні вже започатковані такі школи з навчання СП:

- Школа інновацій та соціального підприємництва (у Сумах, Луцьку та Івано-Франківську), мета – допомогти у вирішенні соціальних проблем міста і країни за рахунок соціальних інновацій та поширення соціального підприємництва (засновником є Українська соціальна академія);
- Міжнародна школа соціального підприємництва (спільна ініціатива організації Chasopys Creative Family та Українського форуму благодійників);
- Школа молодіжного соціального підприємництва (засновником є «Інкубатор молодіжного підприємництва»).

Ці школи покликані поглибити й закріпити набуті знання із СП і допомогти саме в реалізації соціальної бізнес-ідеї всім охочим слухачам. Адже, як правильно зазначає

І.Л. Петрова, розвиток освіти виступає каталізатором своєчасної перекваліфікації людей, підвищуючи їхню професійну компетентність [11, с. 42].

Рекомендуємо Міністерству освіти і науки України оголосити про запуск Всеукраїнського конкурсу «Соціальне підприємництво у сфері освіти» серед державних і недержавних установ на найкращу освітню програму підготовки соціальних підприємців в Україні. Метою проведення конкурсу є виявлення найкращих освітніх програм і практик реалізації навчання соціальних підприємців в Україні, а також підтримка авторів, які їх розробили і впровадили в діяльність своїх освітніх установ та організацій.

Розвиток молодіжного СП робить значний внесок у соціально-економічний розвиток країни, здобуваючи все більшу прихильність у суспільстві як напрям мобілізації коштів, підвищення ефективності виробництва потрібних суспільству товарів і послуг, забезпечення зайнятості населення та, насамперед, вирішення проблеми зайнятості безпосередньо молоді.

Ми вважаємо, що СП серед молоді може привнести нові рішення у соціальні реалії, бо молодим соціальним підприємцям властиві найбільш яскраві відкриття, креативність, оригінальне і нестандартне мислення, низький рівень уникання невизначеності, здатність йти на ризик та досягати успіхів. Молоді соціальні підприємці плідно використовують творчий потенціал для реалізації соціальних проєктів, спрямованих на вирішення соціальних проблем, які також зачіпають їхнє власне життя, і в цьому процесі вони набувають навичок, які готують їх як до зайнятості, так і до майбутньої ролі активного та відповідального громадянина.

Ми пропонуємо створити Інтернет-платформу, де українські соціальні підприємства зможуть систематизовано, прозоро, чітко, у режимі реального часу повідомляти про свою соціально-економічну діяльність за цілою низкою параметрів. Завдяки радикальній прозорості платформи широке коло користувачів матиме нагоду проаналізувати, оцінити й порівняти економічний і соціальний вплив соціальних підприємств будь-якої організа-

ційно-правової форми на якість життя населення. Окрім того, через таку платформу соціальні підприємства і громадськість загалом можуть ефективно взаємодіяти для швидкого вирішення соціальних проблем, що позитивно впливатиме на підвищення якості життя населення. Без такої Інтернет-платформи соціально значуща підприємницька діяльність в очах громадськості часто залишається недооціненою з причин нестачі об'єктивної інформації й статистичних даних щодо кількості соціальних підприємств, сфер і результатів їхньої діяльності.

Створення єдиної Інтернет-платформи соціального підприємництва в Україні передбачає представлення інформації про зусилля, що вживаються з метою підтримки СП. Інтернет-платформа соціального підприємництва повинна бути спроектована Міністерством соціальної політики із застосуванням найсучасніших методів, що полегшить користування нею. Вона має містити інтерактивну базу даних, зручну пошукову систему і сторінки зареєстрованих соціальних підприємців. Вона забезпечить публічний і прозорий обмін інформацією та надійний зв'язок між підприємцями (які представляють свої пропозиції) і населенням (яке представляє свої запити). Забезпечення більшої наочності ініціатив соціальних підприємців також будуть просувати наведені на платформі моделі СП, які слугуватимуть прикладами для інших підприємців.

Пропонуємо, щоб інтерактивна база даних включала:

- статистику й аналітику про зареєстровані соціальні підприємства (сфери їхньої діяльності, цільова аудиторія, перелік товарів/послуг);
- соціальні звіти соціальних підприємств; дані про гранти міжнародних організацій; інформацію про міжнародні проєкти й актуальні заходи;
- світові новини про перспективи СП;
- різну допоміжну інформацію про те, як започаткувати власну справу, знаходити ділових партнерів, інвесторів тощо;
- результати вибіркового опитувань благодотримувачів, інтерв'ю з експертами, відгуки працівників соціальних підприємств;

- функцію проведення соціальних опитувань та соціологічних досліджень.

На Інтернет-платформі має бути розміщений шаблон для онлайн-звіту. Запровадження обов'язкової соціальної звітності передбачає опис створюваних соціальних цінностей, де основна увага приділяється змінам, які відбуваються або повинні відбуватися для різних стейкхолдерів у результаті діяльності. Соціальна звітність за відправну точку використовує заявлену місію та цілі підприємства. Такий віртуальний простір допоможе дослідникам у сфері гуманітарних наук взаємодіяти та співпрацювати з метою надання змістовної аналітичної інформації про різні аспекти СП.

Уважаємо за необхідне на платформі запровадити інтегрований інструмент створення Інтернет-сайтів соціальних підприємств для сприяння формуванню стійкої мережі електронного соціального бізнесу. Представлення на платформі моделей СП є ефективним засобом його просування.

Разом із тим реалізація національної Інтернет-платформи соціального підприємництва України допоможе вирішити тільки частину пріоритетних завдань, які стоять перед соціальними підприємцями та стейкхолдерами.

Без сумніву, використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) забезпечить значні нові можливості для СП, наприклад через соціальні мережі, електронні навчальні курси та доступ до відкритих освітніх ресурсів.

Пропонуємо створити Українську асоціацію соціальних підприємців (УАСП) як незалежну громадську організацію для представлення та захисту інтересів соціальних підприємців і масштабування позитивних соціальних змін в Україні. Метою Асоціації має бути підвищення активності членів УАСП і вироблення інноваційних методів вирішення соціальних проблем.

Призначення майбутньої Асоціації соціальних підприємців як одного з основних учасників реалізації стратегій активізації соціального підприємництва в Україні, на нашу думку, не викликає сумнівів. Внесок Асоціації у ці процеси повинен зростати сьогодні і на перспективу, перш за все в рамках пу-

блічно-приватного і соціального діалогу, соціального партнерства, взаємодії з органами державної, місцевої влади та громадськістю.

Основними напрямками діяльності УАСП мають бути:

- формування експертного центру й виконання контрольно-наглядових функцій у сфері СП;
- створення сприятливого інформаційного, культурного й комунікаційного простору для активного поширення й популяризації СП;
- створення інфраструктури для розвитку СП в Україні;
- розширення ринку збуту продукції і сфери надання послуг членів УАСП;
- побудова системи і розроблення механізмів ефективної професійної взаємодії соціальних підприємців;
- взаємодія з органами державної та місцевої влади для реалізації програм підтримки й стимулювання СП.

Асоціація соціальних підприємців пропонуватиме членам:

1. Консультаційну й організаційну підтримку:

- ресурсну, юридичну й фінансову підтримку, ділові консультаційні послуги щодо складання різної документації, фінансової та соціальної звітності;
- розширення можливостей збуту товарів і послуг за рахунок реалізації спільних проєктів;
- спеціальну підтримку жіночого та молодіжного СП;
- організацію всеукраїнських заходів (виставок, ярмарків, семінарів, симпозіумів), спрямованих на розвиток СП.

2. Менторську, освітню й методичну підтримку:

- створення системи взаємодії та співпраці з успішними соціальними підприємцями-менторами з метою оцінки та експертизи проєктів у сфері соціального підприємництва та їх супровід;
- включення членів УАСП до складу робочих груп із розроблення стратегій розвитку міст та областей України;
- організацію робочих зустрічей та круглих столів із провідними експертами-фахівцями у сфері управління соціальними

бізнес-проектами, представниками виконавчої і законодавчої влади, громадських організацій та фондів;

- проведення навчальних заходів (семінарів, майстер-класів, практичних і лекційних занять) у сфері бізнес-планування, створення маркетингової стратегії та роботи із засобами масової інформації, ведення бухгалтерського обліку, діловодства, підготовки спеціальної документації для отримання фінансової підтримки, а також видання науково-методичної літератури із СП.

3. Інформаційно-довідкову допомогу:

- інформування про державні (субсидії, конкурси, гранти) і недержавні програми підтримки СП, про безкоштовні освітні програми;
- розміщення інформації про членів, їхні соціальні ініціативи, продукцію/послуги на сайті УАСП;
- постійне висвітлення діяльності членів УАСП у засобах масової інформації;
- виконання функцій провідника державних і міжнародних програм, щоб інформація про них доходила до регіонів, малих міст і сільської місцевості.

Асоціаціям у майбутньому потрібно відкривати свої представництва для взаємодії з усіма регіонами України. Для ефективного функціонування УАСП до її структури повинні входити президент, віцепрезидент; експертна рада. Рішення про присвоєння членства приймає президент після подачі заявки.

УАСП матиме комітети: навчально-методичний; інформаційно-видавничий; виставковий; нормативно-правовий та міжнародний.

Важливим є те, що Асоціація на найперших етапах свого становлення прагнути залучити у ролі партнерів громадські та некомерційні організації, представників середнього і великого бізнесу з метою об'єднання зусиль у розвитку СП в Україні.

Уважаємо за доцільне створення Української асоціації юристів у сфері СП за прототипом Європейської асоціації.

У січні 2015 р. за круглим столом експертів із питань СП, організованим Європейським економічним і соціальним комітетом у Брюсселі, було прийнято рішення про створення Європейської асоціації юристів у сфері СП – ESELA. Ця Асоціація є міжнародною мере-

жею експертів із СП, членами якої є юридичні фірми, науковці, правники, адвокати.

Серед основних завдань Асоціації [12]:

- моніторинг розвитку подій у сфері СП в Європі та за її межами;
- надання й обмін знаннями про СП;
- проведення та публікація досліджень із правових питань щодо СП;
- оперативне інформування суспільства про правову політику і законодавчі зміни щодо СП;
- організація та участь у дебатах, презентаціях, конференціях й інших заходах;
- усунення надлишкових адміністративних та інших бар'єрів, що перешкоджають розвитку СП, захист інтересів підприємців;
- проведення в рамках організації спільних ділових і правових проєктів.

Сподіваємося, що створення Української асоціації правників відіграє ключову роль в активізації СП та стане важливим джерелом знань і досвіду через висвітлення й поширення передової практики.

Метою створення такої Асоціації в Україні має бути поліпшення умов для розвитку СП, взаємодія з органами державної влади, підготовка аналітичних доповідей, експертних висновків, проєктів текстів законодавчих актів, надання рекомендацій комітетам ВРУ про вплив законів і політики на розширення СП.

Консультаційні послуги для підвищення фінансової грамотності соціальних підприємців, допомогу в бізнес-плануванні, в організації складних процедур кредитування та фінансування, в удосконаленні управління підприємством ми пропонуємо надавати через спеціалізовані центри з розвитку СП у кожній області.

Регіональний центр розвитку СП на конкретній території, яка має свої актуальні проблеми місцевої громади та вимагає індивідуальних способів їх подальшого вирішення, має здійснювати підтримку СП шляхом активізації внутрішніх ресурсів і опори на ініціативи «знизу». Центри мають стати багатофункціональними майданчиками, мета яких – розвиток СП, надання якісних послуг соціальним підприємцям за принципом «єдиного вікна».

При регіональному центрі повинні бути створені відділи навчання, завдання яких:

– підвищення кваліфікації та рівня соціальної підприємницької грамотності в кожній сфері діяльності;

– формування компетенцій потенційних соціальних підприємців і початківців;

– популяризація заходів державної підтримки СП;

– ознайомлення з нововведеннями до законодавчої бази, яка регламентує СП.

Формати навчання можуть бути такими: конференції, тренінги, майстер-класи, зустрічі з керівниками відомих соціальних підприємств, семінари, ділові ігри, консалтинг і експертні сесії. Навчальні заходи формуються з урахуванням стадії розвитку соціальних підприємств області окремо для початківців і досвідчених підприємців.

Основними завданнями центрів має бути: надання комплексу фінансових, адміністративних та освітніх послуг для започаткування СП; організація подій для соціальних підприємців (проведення районних/обласних виставок-ярмарків товарів власного виробництва тощо).

Фахівцями регіональних центрів повинні бути спеціально підготовлені інструктори/консультанти з метою створення регіонального потенціалу надання консультативної підтримки соціальним підприємствам на всіх етапах їх життєвого циклу. До їх обов'язків входить організація регіональних навчальних програм, спрямованих на створення критичної бази експертних знань у кожному з регіонів.

Консультанти центрів проводитимуть первинний відбір авторитетних аналітиків із СП і бізнес-тренерів за допомогою анкетування й аналізу актуальних тематик і кейсів, в яких зацікавлені як самі клієнти Центру, так і місцеве населення. Лекторами повинні бути практики та діючі соціальні підприємці, які пояснять клієнтам Центру, як зареєструвати свій бізнес, із чого починати готувати бізнес-план, навчать основам бухгалтерського й податкового обліку, поділяться досвідом та накопиченими знаннями в питаннях вирішення соціальних проблем, просування товарів/послуг, підвищення ефективності продажів.

Засоби масової інформації могли б відігравати активнішу роль, регулярно висвіт-

люючи проблеми підвищення якості життя населення і шукаючи історії успіху вирішення соціальних проблем завдяки СП. Шляхом опитування соціальних підприємців та опису їхнього досвіду і проблем вони будуть руйнувати міфи щодо соціального підприємництва та презентувати історії успіху широкому загалу. Журналістам можна запропонувати тренінг на тему СП, що безпосередньо стосується його просування, для поширення цієї теми в ЗМІ. Інформаційно-просвітницькі кампанії сприятимуть просуванню позитивного сприйняття і визнання цінностей соціального підприємництва як зразка для наслідування.

Доступ до фінансування для соціальних підприємців ускладнений, тому важливо розвивати відповідні джерела фінансування, спираючись на поєднання державних і приватних зусиль. Соціальні підприємці можуть отримати фінансування для своєї діяльності через краудфандинг, що передбачає залучення капіталу (як правило, невеликих грошових сум) від великої кількості людей. В епоху Інтернету це відбувається в онлайн-режимі за допомогою різних краудфандингових платформ – кожна зі своїм власним підходом і спільною користувачів. Хоча поки краудфандингові платформи є новим і ще не популярним засобом збору грошей, ми рекомендуємо соціальним підприємцям серйозно розглянути цей варіант.

Висновки і пропозиції. Активізація соціального підприємництва сприятиме запобіганню та подоланню кризових явищ у сферах життєдіяльності українців для підвищення якості життя та поліпшення соціального самопочуття.

В активізацію СП можуть зробити суттєвий внесок безліч зацікавлених сторін: школи, університети, приватний сектор, інвестори, банки, громадські діячі, дослідницькі центри, юристи, міжнародні фонди та ін.

Отже, для успішного формування системи інфраструктурного забезпечення активізації СП в Україні необхідним є комплексний підхід, який урахує його особливості.

Подальші комплексні дослідження повинні бути присвячені масштабному емпіричному вивченню істинному соціальному впливу СП на різні середовища якості життя населення.

Література:

1. Заволока Ю.М., Сідненко М.В., Івко А.В. Проблеми та перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7068> (дата звернення: 25.12.2019). DOI : 10.32702/2307-2105-2019.5.62.
2. Лукашова Л.В. Проблеми та перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 1(13). С. 179–185.
3. Ткачук І.Я., Євчук Х.-І.В. Соціальне підприємництво як фактор розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 9. С. 57–61.
4. Halunko V., Ivanyshchuk A., Popovych T. Global experience of social entrepreneurship development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. № 3(6). P. 62–67. DOI : 10.30525/2256-0742/2018-4-1-62-67.
5. Кожемяченко О.О., Солосіч О.С., Голуб М.О. Соціальне підприємництво: світовий досвід та практичні аспекти становлення в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. № 21. С. 140–149. URL : <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/118669/132666> (дата звернення: 10.12.2019).
6. Міщук Г.Ю., Пилипчук Р.Р. Соціальне підприємництво: критерії ідентифікації та проблеми розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2(30). С. 152–165.
7. Brock D.D. Social entrepreneurship, teaching resources handbook. Arlington: The Ashoka Global Academy for Social Entrepreneurship, 2008. 94 p. URL : https://www.academia.edu/11866932/Social_Entrepreneurship_Teaching_Resources_Handbook (дата звернення: 17.12.2019).
8. Юнус М., Жоли А. Создавая мир без бедности: социальный бизнес и будущее капитализма. Москва : Альпина Паблишер, 2010. 307 с.
9. *Офіційний вебсайт* Школи соціальної роботи імені професора Володимира Полтавця. URL : <http://ssw.ukma.edu.ua/ssw-staff> (дата звернення: 16.12.2019).
10. Social Innovation School Berlin. URL : <http://soinschool.org/the-school> (дата звернення: 26.12.2019).
11. Петрова І.Л. Модернізація освіти як фактор інноваційної праці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2014. Вип. 24. С. 38–46.
12. The European Social Enterprise Law Association. URL : <http://esela.eu/about-esela> (дата звернення: 17.12.2019).
13. *Efficient Economy*, vol. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7068> (accessed 25 December 2019). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.5.62.
14. Lukashova L.V. (2018) Problemy ta perspektivy rozvytku socialjnogho pidpryjemnyctva v Ukraini [Problems and prospects of development of social entrepreneurship in Ukraine]. *Economic Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, no. 13(1), pp. 179–185.
15. Tkachuk I.Ja., Jevchuk Kh.-I.V. (2017) Socialjne pidpryjemnyctvo jak faktor rozvytku malogho ta serednjogho pidpryjemnyctva v Ukraini [Social entrepreneurship as a factor of development of small and medium entrepreneurship in Ukraine]. *Agrosvit*, no. 9, pp. 57–61.
16. Halunko V., Ivanyshchuk A., Popovych T. (2018) Global experience of social entrepreneurship development. *Baltic Journal of Economic Studies*, no. 3(6), pp. 62–67. doi: 10.30525/2256-0742/2018-4-1-62-67.
17. Kozhemjachenko O.O., Solosich O.S., Gholub M.O. (2018) Socialjne pidpryjemnyctvo: svitovyj dosvid ta praktychni aspekty stanovlennja v Ukraini [Social entrepreneurship: world experience and practical aspects of formation in Ukraine]. *Modern problems of economics and entrepreneurship*, no. 21, pp. 140–149. Available at: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/118669/132666> (accessed 10 December 2019).
18. Mishhuk Gh.Ju., Pylypchuk R.R. (2017) Socialjne pidpryjemnyctvo: kryteriji identyfikaciji ta problemy rozvytku. *Demografija ta socialjna ekonomika* [Social entrepreneurship: identification criteria and development problems]. *Demography and Social Economics*, no. 2(30), pp. 152–165.
19. Brock, D.D. (2008) *Social entrepreneurship teaching resources handbook*. Available at SSRN 1344412 (accessed 14 December 2019).
20. Yunus M., Zholi A. (2010) *Sozdavaya mir bez bednosti: sotsial'nyy biznes i budushchee kapitalizma* [Creating a world without poverty: social business and the future of capitalism]. Moscow: Alpina Publisher.
21. The official website of the School of Social Work named after Professor Vladimir Poltavets. Available at: <http://ssw.ukma.edu.ua/ssw-staff> (accessed 10 December 2019).
22. Social Innovation School Berlin. Available at: <http://soinschool.org/the-school> (accessed 04 December 2019).
23. Petrova I.L. (2014) Modernizacija osvity jak faktor innovacijnoji praci [Modernization of education as a factor of innovative labor]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov*. Series 18: Economics and Law, vol. 24, pp. 38–46.
24. The European Social Enterprise Law Association. Available at: <http://esela.eu/about-esela> (accessed 02 December 2019).

References:

1. Zavoiloka Yu.M., Sidnenko M.V. and Ivko A.V. (2019) Problems and prospectives of social entrepreneurship in Ukraine.
12. The European Social Enterprise Law Association. Available at: <http://esela.eu/about-esela> (accessed 02 December 2019).

Аннотация. В статье предложен комплексный подход к реализации приоритетных задач и направленный активизации социального предпринимательства (СП) в Украине с использованием разработанного механизма, особенностями которого являются: системное сочетание его нормативно-правового, финансово-экономического, научно-кадрового, организационного и информационного обеспечения; обоснование концептуальных основ формирования такого механизма – его цели, задач и принципов построения; выделение основных направлений функционирования, в частности введение государственного реестра субъектов СП для предоставления им целевой поддержки, реализация государственной финансовой и образовательной поддержки СП (проведение образовательных мероприятий и программ по обучению социальных предпринимателей), создание региональных центров развития СП, научных центров при университетах, Ассоциации социальных предпринимателей Украины и Интернет-платформы СП.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, социальное предприятие, качество жизни населения, занятость, механизм активизации социального предпринимательства.

Summary. The comprehensive approach to the implementation of priority tasks and areas for the activation of the social entrepreneurship (SE) in Ukraine using the developed mechanism is proposed in the paper, the peculiarity of that are: a systematic combination of its the regulatory and legal, financial, economic, scientific, personnel, organizational and information support; confirmation of the conceptual foundation for the formation of such a mechanism – its purpose, objectives and principles of construction; the presentation of the main directions in its functioning, namely: 1) the formation of a unified register of SE entities that should be provided by the State Fiscal Service of Ukraine and will contain broad information about the SE entities, their activities, products and will allow them to receive support and participate in the state programs; 2) support in the fields of training, retraining and advanced training of social entrepreneurs through educational and consulting activities; 3) the creation of internet-platform of the SE to ensure regular review and discussion of initiatives in the sphere of SE development; 4) the creation of the Association of Social Entrepreneurs of Ukraine to defend the interests of its participants. The educational system can have an important role in spreading awareness about SE among students and school-age children by including topics about SE in various school programs and a separate academic discipline for higher education institutions. The purpose of creating a mechanism for activating the SE in Ukraine is to increase the number of social entrepreneurs who seek positive changes and provide environmental and social impact on the population and territory to improve the quality of life using their innovative approaches, while also achieving economic returns. It should be noted that SE is a relatively new concept in Ukraine, therefore, the active position of the state on issues of its promotion plays an important role. The activation of social entrepreneurship will contribute to the prevention and overcoming of crisis phenomena in the spheres of life activity of Ukrainian for improving the quality of life and enhancing social well-being.

Keywords: social entrepreneurship, social enterprise, quality of life of the population, employment, mechanism for activating the social entrepreneurship.